



Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse

En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter

SBU UTVÄRDERAR | SYSTEMATISK KUNSKAPSÖVERSIKT MED ETT SAMLAT VETENSKAPLIGT UNDERLAG

APRIL 2018 | WWW.SBU.SE/280

Sammanfattning och slutsatser

Slutsatser

- ▶ En enkätundersökning har genomförts inom socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri i Sverige. Den visar att bara ett fåtal av insatser riktade till familjer där det förekommer våld och försummelse av barn har undersökts i forskningsstudier som gör det möjligt att bedöma effekterna av insatserna. SBU:s bedömning är att bättre kunskap om insatsernas effekter skulle ge förutsättningar för att färre barn utsätts för våld och försummelse.
- ▶ Våld och försummelse av barn upp till skolåldern kan minska med hjälp av insatserna Project Support och Parent Child Interaction Therapy (PCIT).
- ▶ Insatserna Project Support och PCIT kan leda till att barnens utagerande beteende minskar. PCIT kan också förbättra samspelet mellan barn och föräldrar. Insatser som riktas mot små barns anknytning till vårdnadshavaren, till exempel Attachment and Biobehavioral Catch-up (ABC), kan leda till att färre barn får så kallad desorganiserad anknytning som är förknippat med senare utveckling av psykisk ohälsa och kamratsvårigheter.
- ▶ Behandlingskostnaderna för Project Support är något högre per familj än PCIT. Project Support kan möjligen leda till att några fler barn inte utsätts för fortsatt våld i familjen efter insatsen, så kostnaden per barn med mindre våld i familjen blir snarlik för de två programmen.
- ▶ Vid en samlad bedömning menar SBU att val av insats behöver göras utifrån barnets och familjens förutsättningar och behov, till exempel barnets ålder, vad barnet varit utsatt för och hur detta påverkar barnets psykiska hälsa och sociala relationer. När en ny insats introduceras är det viktigt att beakta vilket vetenskapligt stöd det finns för insatsen. Vid planering och genomförande av insatser behöver barnets rättigheter enligt gällande lagstiftning i Sverige samt barnkonventionen beaktas.
- ▶ Studier med kvalitativ forskningsmetodik visar att föräldrar upplever att öppenvårdsinsatser hjälper dem att hantera situationer med sina barn, men att insatserna inte alltid matchar deras individuella behov. En respektfull och förtroendefull relation med personalen lyfts fram som viktigt, liksom en välkomnande miljö där insatsen genomförs. Föräldrar upplever att de behöver stöd även efter en insats. Det finns för få studier som redovisar barns upplevelser för att kunna dra några slutsatser.
- ▶ Enligt rapporter från brukarföreningar berättar barn och unga som av olika anledningar haft kontakter med socialtjänsten, att de saknar stöd för att hantera svåra upplevelser. De upplever också att insatser ges för sent i livet och att de inte får den information de behöver om vilken hjälp de kan få. Dessa berättelser lyfter fram förhållanden som kan strida mot svensk lagstiftning och mot barnkonventionen.
- ▶ Inom forskningen behöver man använda mer enhetliga mått på effekt för att göra det möjligt att jämföra resultat från olika studier. Detta skulle även underlätta tolkning av kostnadseffektivitet. Framtida studier bör undersöka insatsers effekt på våld och försummelse. Studierna behöver omfatta fler deltagare och ha längre uppföljningstid. Vidare bör tänkbara negativa effekter av öppenvårdsinsatser undersökas. Vid planering av forskning behöver barnets rättigheter utifrån barnkonventionen beaktas.

Bakgrund och syfte

Våld och försummelse av barn inom familjen är ett omfattande problem med allvarliga konsekvenser. I denna rapport sammanställer vi forskningen om effekter och kostnadseffektivitet av öppenvårdsinsatser till familjer där det förekommer våld och försummelse mot barn, samt om hur föräldrar och barn upplever att delta i insatser. Vi använder genomgående begreppet ”våld och försummelse” för olika typer av utsatthet mot barn inom familjen.

Effekter av öppenvårdsinsatser

Hos familjer med barn upp till skolåldern som deltagit i insatserna Project Support och Parent Child Interaction Therapy (PCIT) var det färre anmälningar om våld och försummelse samt mindre utagerande beteende hos barn, jämfört med familjer som fått sedvanlig insats. Gemensamt för dessa insatser är att det ingår praktisk träning av samspel mellan förälder och barn. Project Support innehåller även praktiskt och emotionellt stöd till föräldrarna.

Ekonomiska aspekter

Behandlingskostnaderna för en förälder och ett barn för sju manualbaserade program varierade mellan 3 800 och 25 700 kronor. De två programmen PCIT och Project Support jämfördes sinsemellan. Behandlingen av 100 barn med PCIT beräknades kosta 1,27 miljoner kronor (0,7 miljoner för socialtjänsten), så kostnaden per barn med minskat våld inom familjen (15 av 100) blir 85 000 kronor (48 000 kronor

för socialtjänsten). Motsvarande kostnader för Project Support är 1,44 miljoner kronor (varav 1 miljon för socialtjänsten), med en kostnad per barn med minskat våld inom familjen (19 av 100) på 76 000 kronor (53 000 för socialtjänsten). Med tanke på den osäkerhet som finns i underlaget avseende skillnaden i effekt kan Project Support och PCIT anses likvärdiga. I dessa analyser ingår enbart de kortsiktiga kostnaderna för att bedriva programmen, och inte de möjliga framtida minskningarna i samhällskostnader om våld och försummelse av barn kan förebyggas.

Barns och föräldrars upplevelser

Föräldrar upplever att en insats kan bidra till bättre föräldrastrategier, men att insatserna inte alltid matchar familjernas specifika behov. Personalens förmåga att visa tillit, värme och respektera integritet uppgavs som viktigt, liksom miljön där insatsen genomförs. Föräldrar efterfrågar långsiktigt stöd. Det finns för få studier som redovisar barns upplevelser för att kunna dra några slutsatser.

I rapporter från brukarorganisationer berättar barn och ungdomar om sina kontakter med socialtjänsten. De upplever att de saknar stöd av vuxna professionella med att bearbeta svåra upplevelser, att insatser ges för sent i deras liv, och att skuld och ansvar läggs på barnen. Dessa berättelser lyfter fram förhållanden som kan strida mot barns rättigheter enligt barnkonventionen.

Denna rapport hör till serien SBU Utvärderar (ISSN 1400-1403). Rapportserien baseras på systematiska litteraturrenomgångar av forskningsartiklar. Rapporten har utarbetats av en grupp sakkunniga inom ämnesområdet. De sakkunniga har bland annat preciserat frågeställningen, bedömt forskningens kvalitet och diskuterat de sammanvägda resultat som framkommit. Frågeställningen belyses ur ett etiskt och hälsoekonomiskt perspektiv och rapporten omfattar även en evidensgradering som visar hur starkt det samlade vetenskapliga underlaget är. Rapporten har granskats såväl internt inom SBU som av externa granskare inom området.

Rapport nr 280 (2018) • registrator@sbu.se
Rapporten kan laddas ner från www.sbu.se/280
eller beställas via 08-779 96 85 eller sbu@strd.se
Grafisk produktion: Anna Edling, SBU

Projektgrupp

Sakkunniga

Ulf Axberg (Göteborgs universitet), Anders Broberg (Göteborgs universitet), Pia Enebrink (Karolinska Institutet), Staffan Janson (Uppsala universitet), Stefan Wiklund (Stockholms universitet)

SBU

Lina Leander (projektledare), Agneta Brolund, Christel Hellberg, Pia Johansson, Naama Kenan Modén, Agneta Petersson, Anneth Syversson

Externa granskare

Inna Feldman (Uppsala universitet), Margareta Hydén (Linköpings universitet), Pernilla Leviner (Stockholms universitet), Willy Tore Mørch (Norges arktiske universitet – UiT), Gisela Priebe (Linköpings universitet)